

Ισχυρές και ασθενείς γλώσσες: η θέση της Νέας Ελληνικής Γλώσσας στη Σερβία

Vojkan Stojičić, Predrag Mutavdžić, Ivana Milojević

1. Εισαγωγή

Στο πλαίσιο της θεωρητικής (ή παραδοσιακής) Γλωσσολογίας, ιδιαίτερα της στρουκτουραλιστικής και γενετικό-μετασχηματιστικής, η γλώσσα συνήθως παρουσιάζεται ως σταθερή, ενιαία δομή. Η σύγχρονη κοινωνιογλωσσολογία έχει στην ουσία έναν διαφορετικό τρόπο προσεγγίσεως: εδώ η γλώσσα παρατηρείται ως μια ασταθής κατηγορία της οποίας η εσωτερική δομή εξαρτάται σημαντικά από την εσωτερική δομή της ίδιας της κοινωνίας (Neumann, 1992:222). Η καλύτερη κατανόηση του ρόλου που η γλώσσα διαδραματίζει στην ανθρώπινη κοινωνία καθώς και η καλύτερη κατανόηση της σημασίας της γλώσσας στη διαπολιτισμική επικοινωνία, αποτελούν έναν παράγοντα-κλειδί στη μελέτη της γλώσσας. Παλαιόθεν είναι γνωστό ότι, χάρη σε πολυάριθμα ιστορικά έγγραφα, συνήθως μερικές γλώσσες και σε πολύ σπάνιες περιπτώσεις μόνο μία, ταυτόχρονα χρησιμοποιούνται στη διεθνή επικοινωνία. Επειδή κάτι τέτοιο ποτέ δε γίνεται απλά από τύχη, αλλά πάντα σε σχέση με τις πραγματικές και ρεαλιστικές ανάγκες των κοινωνιών, ως λογική συνέπεια προκύπτει ότι μερικές γλώσσες είναι - σε παγκόσμια κλίμακα- ευρέως διαδεδομένες και φυσικά συχνότερες σε χρήση από όλες τις υπόλοιπες. Λαμβάνοντας υπ' όψιν τη σύγχρονη γλωσσική κατάσταση, οι κοινωνιογλωσσολόγοι έχουν παρατηρήσει, σε μακρογλωσσολογικό πλαίσιο, την ύπαρξη δύο μεγάλων ομάδων γλωσσών που βρίσκονται σε δυσαναλογία: από τη μια πλευρά είναι οι λεγόμενες ασθενείς (ή μειονοτικές) γλώσσες και από την άλλη υπάρχουν οι ισχυρές (ή πλειονοτικές) γλώσσες¹. Μια τέτοια ταξινόμηση είναι σχετικά καινούργια και συνδέεται με τον όρο γλωσσική ηγεμονία².

Στην παρούσα εργασία ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στις Νεοελληνικές Σπουδές στη Σερβία, στο Τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου. Η ιδέα μας ήταν να αποδείξουμε πού ακριβώς κατατάσσεται η Ελληνική Γλώσσα σε όλα τα κρατικά Πανεπιστήμια στα οποία διδάσκεται και αν ανήκει στην ομάδα των ασθενών ή των ισχυρών γλωσσών, σύμφωνα με μια στατιστική έρευνα που κάναμε. Επίσης, θα ασχοληθούμε και με τις ερευνητικές δραστηριότητες του Τμήματος Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου, καθώς και με τα αποτελέσματα των φοιτητών του Τμήματος αυτού. Τέλος, θα αναφερθούμε στις δραστηριότητες του Τομέα

¹ Μια ιδιαίτερη θέση ανάμεσα στις ασθενείς και ισχυρές γλώσσες έχουν οι λεγόμενες μέσες γλώσσες, ήτοι οι γλώσσες που βρίσκονται στη μέση και σύμφωνα με τη θεωρητική άποψη, δε θεωρούνται ούτε ισχυρές ούτε ασθενείς.

² Ο όρος αναφέρεται σε μηχανισμούς άσκησης ιδεολογικής εξουσίας, που στοχεύουν στην εξασφάλιση της συναίνεσης σε επιλογές της κυρίαρχης κοινωνικής τάξης μέσα από τη νομιμοποίησή τους, δηλαδή, την αποδοχή τους ως αυτονόητων και «φυσικών». Η γλώσσα αποτελεί τόσο έκφραση όσο και συστατικό αυτής της διαδικασίας: η απαξίωση των διαλέκτων, η επιβολή μιας διαλέκτου ως επίσημης, εθνικής γλώσσας, η ανάδειξη σε νόρμα της γλωσσικής ποικιλίας που χρησιμοποιεί η ανώτερη τάξη, η επικράτηση της αγγλικής ως παγκόσμιας γλώσσας είναι όλα εκφάνσεις γλωσσικής ηγεμονίας. Η έννοια ηγεμονίας συνδέεται με τον Ιταλό διανοητή Antonio Gramsci, Βλ. σχ. Γκράμσι, 1972, σελ. 62, Williams, 1994, σελ. 297 κ. εξ., επίσης, Πουλιαντζάς, 1984, σελ. 36.

(http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/glossology/show.html?id=283)

Ελληνικής Γλώσσας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Νις και της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Νόβι Σαντ.

2. Θεωρητικό πλαίσιο των ισχυρών και ασθενών γλωσσών

Οι κοινωνιογλωσσολόγοι θεωρούν ότι το 96% της ανθρωπότητας χρησιμοποιεί από 260 ως 280 γλώσσες, οι οποίες αποτελούν μόνο το 4% του συνολικού αριθμού όλων των υπαρχουσών γλωσσών στον κόσμο, ο συνολικός αριθμός των οποίων υπολογίζεται μεταξύ 6000 και 7000 γλωσσών. Από τον αριθμό αυτό, μόνο δώδεκα γλώσσες (ή 0,2%) χρησιμοποιούνται ευρύτατα στον κόσμο. Αυτό σημαίνει πως η υπόλοιπη ανθρωπότητα χρησιμοποιεί στην καθημερινότητά της ασθενείς γλώσσες (Crystal, 2000) οι μισές εκ των οποίων, σύμφωνα με μια πρόχειρη απαισιόδοξη εκτίμηση, θα εξαφανιστούν στο πολύ εγγύς μέλλον³. Θα πρέπει να τονίσουμε επίσης ότι οι περισσότερες σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες ανήκουν στις αποκαλούμενες μικρές και μειονοτικές γλώσσες.

Η υπάρχουσα καθορισμένη ταξινόμηση σε ασθενείς και ισχυρές γλώσσες είναι πλέον μια κατηγορία που εμφανίζεται σε διάφορα δημοσιεύματα και σε μελέτες πολλών επιστημόνων εδώ και πολλές δεκαετίες. Ο Αμερικανός γλωσσολόγος Ferguson ήταν ένας από τους πρώτους επιστήμονες που την εισήγαγε. Σύμφωνα με την άποψή του, μια γλώσσα θεωρείται ισχυρή (*Lmaj*) μόνο αν πληροί ένα από τα εξής τρία κριτήρια (Ferguson, [1962] 1996: 269-270):

1. πάνω από το 25% ολόκληρου του πληθυσμού ή περισσότερο από ένα εκατομμύριο άνθρωποι να την ομιλούν ως μητρική γλώσσα,
2. να είναι η επίσημη γλώσσα κάποιου κράτους,
3. να είναι η γλώσσα που χρησιμοποιείται στην εκπαίδευση από το 50% και πάνω του πληθυσμού που τελειώνει τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Κατά τον Ferguson, ασθενής γλώσσα (*Lmin*) θεωρείται εκείνη που:

1. ομιλείται ως μητρική από το 5% και πάνω ολόκληρου του πληθυσμού ή από 100.000 ανθρώπους,
2. χρησιμοποιείται ως γλώσσα διδασκαλίας στις πρώτες τάξεις της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και σ' αυτήν είναι γραμμένα τα σχολικά εγχειρίδια.

Όπως ο Ferguson ρητά τόνισε στις μελέτες του, για τον καθορισμό μιας γλώσσας είτε ως ασθενούς είτε ως ισχυρής, ύψιστη σημασία έχουν οι φυσικοί της ομιλητές (Ferguson, [1966] 1996: 48-51). Ο Stewart λίγο αργότερα συμπλήρωσε την ταξινόμηση του Ferguson, προσθέτοντας σε αυτή και όλους τους ομιλητές μιας γλώσσας, είτε πρόκειται για φυσικούς, είτε για εκείνους που μιλάνε τη γλώσσα ως ξένη (L2) (Stewart, 1968: 542). Σύμφωνα με όλα τα κριτήρια του Ferguson, η Νεοελληνική ανήκει στην ομάδα των ισχυρών γλωσσών.

Παρατηρώντας συνολικά τη γλωσσική κατάσταση στον κόσμο μπορούμε να τονίσουμε ότι στη σύγχρονη Ευρώπη η κατάσταση είναι ικανοποιητική, παρά το γεγονός ότι υπάρχει ένας αριθμός ασθενών γλωσσών που απειλούνται σοβαρά (όπως τα

³ Πιο συγκεκριμένες και πιο λεπτομερειακές πληροφορίες υπάρχουν στην ιστοσελίδα *Foundation for Endangered Languages*, www.ogmios.org.

ιστρορουμανικά, τα ιρλανδικά, τα κασούμπια) ή βρίσκονται σε λίγο καλύτερη θέση (όπως τα βλάχικα, τα ραιτορωμανικά, τα λουξεμβουργιανά, τα σκοτσέζικα, τα ουαλικά). Αν εξαιρέσουμε αυτές τις ακραίες περιπτώσεις, είμαστε της γνώμης ότι το πεπρωμένο όλων των υπόλοιπων ευρωπαϊκών γλωσσών είναι σε γενικές γραμμές εξασφαλισμένο, κυρίως χάρη στον αριθμό των ομιλητών τους. Έχοντας υπ' όψιν μοναδικές αναφορές καθώς και λεπτομερείς επιτόπιες γλωσσολογικές περιγραφές στην Ευρώπη οι οποίες είχαν δημοσιευτεί στο *Ethnologue: Languages of the World* (www.sil.org/ethnologue), στην Ευρώπη διακρίνονται τρεις ομάδες γλωσσών που πραγματικά μπορούν να χαρακτηριστούν ως ασθενείς⁴. Το μόνο ενθαρρυντικό είναι ότι τα Νέα Ελληνικά δεν αναφέρονται μεταξύ αυτών, αν και, στο γενικό διάγραμμα, συγκαταλέγονται ανάμεσα στις πολυάριθμες παγκόσμιες ασθενείς γλώσσες. Σύμφωνα με μια έρευνα περί της σύγχρονης γλωσσικής εικόνας της Ευρώπης (Krauss, 1992: 4-10), το να επικαλούμαστε το συνολικό αριθμό των φυσικών και μη ομιλητών δεν είναι πάντα ο σχετικός παράγοντας που μπορεί να μας υποδείξει αν μια γλώσσα θα διασωθεί, από τη μια πλευρά, ή αν θα θεωρηθεί ασθενής ή ισχυρή από την άλλη. Σύμφωνα με τα κριτήρια που αναφέρει ο Krauss, για να θεωρηθεί μια γλώσσα ασθενής ή ισχυρή, είναι απαραίτητο να εστιάσουμε την προσοχή μας σε τρεις ακόμη βασικούς παράγοντες:

- ο πρώτος σχετίζεται με το γενικό επίπεδο των μορφωμένων που χρησιμοποιούν καθημερινά αυτή τη γλώσσα (τόσο εντός των εθνικών και κρατικών συνόρων όσο και έξω απ' αυτά)
- ο δεύτερος σχετίζεται με την έμμεση κοινωνική, πολιτιστική και πολιτική ισχύ του έθνους που μιλάει αυτή τη γλώσσα,
- ο τρίτος συνδέεται με τη λειτουργική επέκταση της χρήσης της ίδιας της γλώσσας μεταξύ των διαφόρων λαών του κόσμου.

Με αυτόν τον τρόπο ο Krauss πιο πολύ διεύρυνε και συμπλήρωσε την ταξινόμηση του Ferguson. Βασιζόμενος σε αυτές τις προτάσεις, λόγου χάρη, λέγεται ότι η εσπεράντο, αν και δεν είναι εθνική αλλά τεχνητή και υπερεθνική γλώσσα, ανήκει στην ομάδα των ισχυρών γλωσσών, επειδή γύρω στα τρία εκατομμύρια άνθρωποι τη χρησιμοποιούν καθημερινά στην επικοινωνία τους (Culbert, 1989:136). Όσον αφορά τα Νέα Ελληνικά, αν λάβουμε υπ' όψιν αυτούς τους παράγοντες, προκύπτει ως λογικό συμπέρασμα ότι ανήκουν στην ομάδα των ισχυρών γλωσσών για δύο λόγους:

1. το γενικό επίπεδο των εγγράμματων της Νέας Ελληνικής – τόσο των φυσικών ομιλητών όσο και των μη φυσικών είναι ένα από τα υψηλότερα στην Ευρώπη και στον κόσμο,
2. η Νεοελληνική Γλώσσα σήμερα φημίζεται σ' όλες τις ευρωπαϊκές κοινωνίες, ιδιαίτερα στις βαλκανικές συγκαταλέγεται μεταξύ των πέντε πρώτων⁵. Αυτό

⁴ Στην πρώτη ομάδα ανήκουν οι γλώσσες που έχουν μέχρι πέντε εκατομμύρια ομιλητές: αλβανικά, αλεμανικά, καταλανικά, κροατικά, δανέζικα, φινλανδικά, νορβηγικά (17%), σλοβακικά, τσέχικα κ.α. Στη δεύτερη ομάδα ανήκουν οι γλώσσες των οποίων ο αριθμός των ομιλητών τους δεν ξεπερνάει τα τρία εκατομμύρια: λιθουανικά, λετονικά, σλαβομακεδονικά, σλοβενικά, βοσνιακά κ.α. Στην τρίτη βρίσκονται όλες οι γλώσσες που έχουν μέχρι ένα εκατομμύριο ομιλητές: εσθονικά, βασκικά, βρετονικά, λομβαρδικά, ιρλανδικά, αρομουνικά.

⁵ Εδώ εννοούμε τις εξής γλώσσες: αγγλικά, γαλλικά, ιταλικά, ισπανικά και γερμανικά.

συμβαίνει λόγω των στενών ιστορικών και πολιτισμικών δεσμών, με συνέπεια η Νεοελληνική Γλώσσα να διαδίδεται και να υποστηρίζεται στις βαλκανικές χώρες.

3. Η Ελληνική Γλώσσα στο Πανεπιστήμιο του Βελιγραδίου ως κύριο αντικείμενο σπουδών

Μετά το σύντομο θεωρητικό πλαίσιο των ισχυρών και ασθενών γλωσσών θα αναφερθούμε στις προσπάθειες που καταβάλλει το Τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου για την εκμάθηση της Νέας Ελληνικής Γλώσσας. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με στατιστική έρευνα που διεξήχθη στο Πανεπιστήμιο του Βελιγραδίου, αναλύοντας τα δεδομένα της ζήτησης που είχαν τα τμήματα των ξένων φιλολογιών τα τελευταία οχτώ χρόνια, η έρευνά μας θα αποδείξει παρακάτω ότι οι Νεοελληνικές Σπουδές κατατάσσονται στις πιο περιζήτητες φιλολογίες, δηλαδή η Νεοελληνική Γλώσσα πραγματικά κατατάσσεται στην ομάδα των ισχυρών γλωσσών σύμφωνα με τα στατιστικά δεδομένα στη Σχολή μας.

Το Τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου ιδρύθηκε το 1995 και το Πρόγραμμα Σπουδών που υιοθετήθηκε τότε ίσχυε μέχρι το 2006 όταν και έγιναν οι πρώτες αλλαγές. Η διδασκαλία των μαθημάτων που σχετίζονται με την Ελληνική Γλώσσα διεξάγεται από 11 διδάσκοντες⁶.

Για να σχηματιστεί μια σαφής εικόνα περί του Προγράμματος που ίσχυε από το 1995 μέχρι το 2006 καθώς και από το 2006 ως σήμερα θα πρέπει να αναφερθούμε και στις τέσσερις κατηγορίες υποχρεωτικών μαθημάτων και στο Πρόγραμμα Σπουδών. Επειδή τα υποχρεωτικά μαθήματα και τα υποχρεωτικά μαθήματα επιλογής κατατάσσονται σε τέσσερις διαφορετικές κατηγορίες μαθημάτων στις προπτυχιακές σπουδές, από το 1995 ως το 2006 συνολικά 15 μαθήματα ανήκαν στην κατηγορία των υποχρεωτικών, ενώ μόνο ένα μάθημα ήταν μάθημα επιλογής (η δεύτερη ξένη γλώσσα). Παρακάτω παραθέτουμε τον πίνακα με τους τίτλους των υποχρεωτικών μαθημάτων σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών που ίσχυε από το 1995 ως το 2006:

Τίτλος μαθήματος	Είδος μαθήματος	Αριθμός μαθημάτων/ διαλέξεων	Αριθμός μαθημάτων/ ασκήσεων	Έτος/ έτη σπουδών
<u>Ελληνική γλώσσα I</u>	ΣΕΓΔ	/	12	1 ^ο
<u>Εισαγωγή στις Νεοελληνικές Σπουδές</u>	ΒΦ	2	/	1 ^ο
<u>Βαλκανολογία</u>	ΒΦ	2	/	1 ^ο

⁶ Η διδασκαλία στις προπτυχιακές, μεταπτυχιακές και διδακτορικές σπουδές διεξάγεται από τέσσερις καθηγητές: την κυρία Μίλενα Γιοβάνοβιτς, Επίκουρη Καθηγήτρια Αρχαίας Ελληνικής και Λατινικής Γλώσσας, τον κύριο Πρέντραγκ Μούταβτζιτς, Επίκουρο Καθηγητή Βαλκανολογίας, τον κύριο Ντάρκο Τοντόροβιτς, Επίκουρο Καθηγητή Αρχαίας Ελληνικής και Λατινικής Γλώσσας και την κυρία Άννα Έλακοβιτς- Νενάντοβιτς, Επίκουρη Καθηγήτρια Αρχαίας Ελληνικής και Λατινικής Γλώσσας. Η διδασκαλία στις προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές διεξάγεται από δύο Βοηθούς Καθηγητή: την κυρία Γιέλβινα Ατλαγκιτς και τον κύριο Σάσα Τζόρτζεβιτς, μία Ανώτερη Λέκτορα - την κυρία Λιλιάννα Βούλοβιτς, και τρεις Λέκτορες: τον κύριο Βόικαν Στόιτσιτς, την κυρία Ιβάνα Μιλόγεβιτς και την κυρία Ντίνια Ντότλιτς. Στο Τμήμα μας διδάσκουν και δύο Έλληνες αποσπασμένοι εκπαιδευτικοί του ΥΠΕΠΘ, η κυρία Σπυριδούλα Τζουβέρα και ο κύριος Θεμιστοκλής Γκούμας.

Εισαγωγή στη Θεωρία της Λογοτεχνίας ή Εισαγωγή στη Γενική Γλωσσολογία ⁷	ΒΦ	2	/	1 ^ο
Φιλοσοφία	ΒΦ	2	/	1 ^ο
<u>Ελληνική γλώσσα II</u>	ΣΞΓΔ	/	12	2 ^ο
<u>Κοινωνική και Πολιτιστική Ιστορία της Ελλάδος</u>	ΦΕ	2	/	2 ^ο
Πολιτισμικές Σπουδές	ΦΕ	2	/	2 ^ο
<u>Αρχαία Ελληνικά</u>	ΦΕ	2	2	2 ^ο
Κοινωνική οικολογία	ΦΕ	2	/	2 ^ο
Δεύτερη γλώσσα	ΣΞΓΔ	/	4	1 ^ο και 2 ^{ο8}
<u>Ελληνική γλώσσα III</u>	ΣΞΓΔ	/	10	3 ^ο
<u>Ελληνική Λογοτεχνία I</u>	ΦΜ	2	6	3 ^ο
<u>Ελληνική γλώσσα IV</u>	ΣΞΓΔ	/	10	4 ^ο
<u>Ελληνική Λογοτεχνία II⁹</u>	ΦΜ	2	6	4 ^ο
<u>Ιστορική Γραμματική της Ελληνικής Γλώσσας</u>	ΦΕ	2	2	3 ^ο και 4 ^{ο10}

Στον παραπάνω πίνακα όλοι οι τίτλοι που είναι υπογραμμισμένοι αναφέρονται στα μαθήματα που διεξήχθησαν στο Τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών από το 1995 ως το 2006 από έναν Καθηγητή, δύο Ανώτερους Λέκτορες και τρεις Βοηθούς Καθηγητή.

Τα μαθήματα αυτά συγκαταλέγονταν στις τέσσερις υποχρεωτικές κατηγορίες¹¹ των προπτυχιακών ακαδημαϊκών σπουδών. Για να αποκτήσει κανείς πτυχίο *Φιλολόγου Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας* παλιά έπρεπε να εξεταστεί επιτυχώς σε 4 μαθήματα από την ομάδα μαθημάτων ΒΦ, 5 απ' την ομάδα ΦΕ, 2 απ' την ομάδα ΦΜ και 5 απ' την ομάδα ΣΞΓΔ. Στο Γράφημα 1 μπορείτε να δείτε τη σχέση μεταξύ αυτών των μαθημάτων στο Τμήμα μας, αλλά και σε επίπεδο Σχολής από το 1995 ως το 2006.

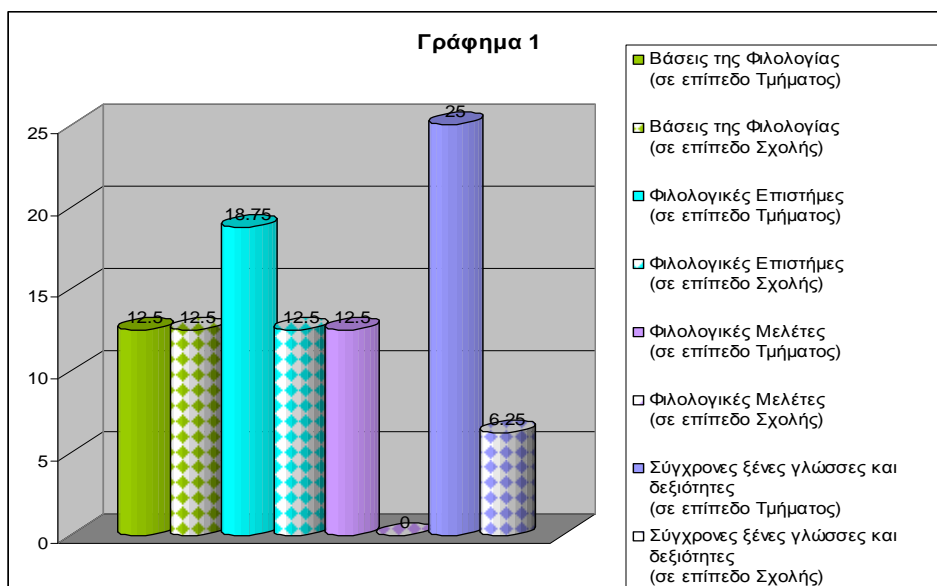
⁷ Σύμφωνα με το Καταστατικό της Φιλολογικής Σχολής, οι φοιτητές είχαν δικαίωμα να διαλέξουν ένα από τα δύο μαθήματα ως υποχρεωτικό μάθημα επιλογής.

⁸ Οι φοιτητές όταν εγγραφόντουσαν στο πρώτο έτος σπουδών διάλεγαν δεύτερη ξένη γλώσσα. Τα μαθήματα διαρκούσαν τέσσερα εξάμηνα. Μετά από τα τέσσερα εξάμηνα αυτά, οι φοιτητές δικαιούνταν να συμμετάσχουν στις εξετάσεις.

⁹ Το μάθημα της Ελληνικής Λογοτεχνίας II ήταν το τελευταίο μάθημα, στο οποίο σύμφωνα με το Καταστατικό οι φοιτητές έπρεπε να εξεταστούν.

¹⁰ Οι φοιτητές παρακολουθούσαν το μάθημα της Ιστορικής Γραμματικής της Ελληνικής Γλώσσας από το πέμπτο ως το όγδοο εξάμηνο, οπότε και δικαιούνταν να συμμετάσχουν στις εξετάσεις.

¹¹ Βάσεις της Φιλολογίας (ακαδημαϊκό- γενικό-εκπαιδευτική ομάδα μαθημάτων-ΒΦ), Φιλολογικές Επιστήμες (θεωρητικό-μεθοδολογική ομάδα μαθημάτων-ΦΕ), Φιλολογικές Μελέτες (επιστημονικό-επαγγελματική ομάδα μαθημάτων-ΦΜ) και Σύγχρονες ξένες γλώσσες και δεξιότητες (επαγγελματικό-εφαρμοσμένη ομάδα μαθημάτων-ΣΞΓΔ).

Το ακαδημαϊκό έτος 2006–2007 στη Σχολή μας εγγράφηκε η πρώτη γενιά με το αναμορφωμένο Πρόγραμμα Σπουδών **Γλώσσα, Λογοτεχνία, Πολιτισμός**. Αυτό το Πρόγραμμα Σπουδών είναι πρόγραμμα προπτυχιακών σπουδών και οι στόχοι του έχουν διατυπωθεί με σαφήνεια και τα αποτελέσματα της διαδικασίας εκμάθησης έχουν ήδη περιγραφεί. Το αναμορφωμένο Πρόγραμμα Σπουδών αποτελείται από ένα σύνολο προαιρετικών μαθημάτων, τα οποία συγκαταλέγονται στις τέσσερις προαναφερθείσες κατηγορίες. Εκτός από την απόκτηση των προαναφερόμενων ακαδημαϊκών, θεωρητικών, επιστημονικών, μεθοδολογικών, εκπαιδευτικών και επαγγελματικών γνώσεων στον τομέα της γλώσσας, της λογοτεχνίας και του πολιτισμού, ο σκοπός του ακαδημαϊκού αυτού Προγράμματος είναι να προσφέρει στο φοιτητή τη δυνατότητα απόκτησης και άλλων γνώσεων από άλλες επιστήμες, π.χ. Βιβλιοθηκονομία, Πληροφορική, Φιλοσοφία, Παιδαγωγική, Ψυχολογία, Οικονομία και άλλες κοινωνικές επιστήμες που θα του εξασφαλίσουν επιστημονική και επαγγελματική πληρότητα, τελειοποίηση και πρακτική εφαρμογή των γνώσεων που απέκτησε καθώς και ικανότητα διεπιστημονικής προσέγγισης. Με το Πρόγραμμα **Γλώσσα, Λογοτεχνία, Πολιτισμός** θεωρούσαμε ότι οι φοιτητές θα αποκτούσαν τις θεωρητικές γνώσεις που είναι απαραίτητες για να ασχοληθούν με μια επιστημονική ερευνητική εργασία σ' αυτό το επιστημονικό πεδίο και ότι αποτελεί τη βάση για τη συνέχεια των σπουδών τους σε μεταπτυχιακές σπουδές (master). Όλα τα μαθήματα στο πρόγραμμα **Γλώσσα, Λογοτεχνία, Πολιτισμός** διαρκούν ένα εξάμηνο και είναι σύμφωνα με το *Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς Μονάδων* (ECTS). Τα μαθήματα έχουν 3, 6 ή 9 μονάδες οι οποίες εξαρτώνται από το πόση μελέτη απαιτείται για το εκάστοτε μάθημα. Με την έναρξη της διαδικασίας μεταρρύθμισης της Ανώτατης Εκπαίδευσης και της εφαρμογής των καινούριων διδακτικών μεθόδων, ήδη μπορούμε να διακρίνουμε μερικά αποτελέσματα της μέχρι τώρα μεταρρύθμισης στη Φιλολογική Σχολή, σύμφωνα με το *Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τις γλώσσες* (CEFR) και της διακήρυξης της Βολογνα, η οποία εφαρμόζεται στο Πανεπιστήμιό μας από το ακαδημαϊκό έτος 2006–2007.

Φέτος στο Τμήμα μας εγγράφηκε η 15^η γενιά σπουδαστών, ή η 4^η γενιά σύμφωνα με το αναμορφωμένο Πρόγραμμα Σπουδών. Το Σεπτέμβριο του 2010 αποφοίτησαν οι

πρώτοι φοιτητές μετά την αναμόρφωση του Προγράμματος. Σε σύγκριση με το παλαιό Πρόγραμμα, οι φοιτητές τώρα πρέπει να εξεταστούν επιτυχώς σε περισσότερα μαθήματα για την απόκτηση του ακαδημαϊκού τίτλου «Πτυχιούχος Φιλολόγος Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας». Στον παρακάτω πίνακα αναφέρονται αναλυτικά οι τίτλοι των υποχρεωτικών μαθημάτων, το είδος του κάθε μαθήματος, ο αριθμός των διαλέξεων και των ασκήσεων εβδομαδιαίως καθώς και ο αριθμός των διδακτικών μονάδων.

Τίτλος μαθήματος	Είδος μαθήματος	Αριθμός μαθημάτων/ διαλέξεων	Αριθμός μαθημάτων/ ασκήσεων	Έτος/ Έτη σπουδών	ECTS
Εισαγωγή στις Νεοελληνικές Σπουδές 1 και 2	Βάσεις της Φιλολογίας	2	0	1 ^ο	3
Βαλκανολογία 1-4	Βάσεις της Φιλολογίας	2	0	2 ^ο και 3 ^ο	3
Αρχαία Ελληνικά 1 και 2	Φιλολογικές Επιστήμες	4	0	2 ^ο	6
Αρχαία Ελληνικά 3 και 4	Φιλολογικές Επιστήμες	2	0	3 ^ο	3
Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας 1-4	Φιλολογικές Επιστήμες	2	0	3 ^ο και 4 ^ο	3
Ελληνική Γλώσσα 1-8	Φιλολογικές Μελέτες	2	2	1 ^ο , 2 ^ο , 3 ^ο και 4 ^ο	6
Ελληνική Λογοτεχνία 1-4	Φιλολογικές Μελέτες	1	1	1 ^ο και 2 ^ο	3
Ελληνική Λογοτεχνία 5-8	Φιλολογικές Μελέτες	2	2	3 ^ο και 4 ^ο	6
Σύγχρονη Ελληνική Γλώσσα 1-8	Σύγχρονες ξένες γλώσσες και δεξιότητες	1	7	1 ^ο , 2 ^ο , 3 ^ο και 4 ^ο	6
Πρακτική εξάσκηση 1-4	Σύγχρονες ξένες γλώσσες και δεξιότητες	1	3	1 ^ο και 2 ^ο	3

Το ενδιαφέρον για τις Νεοελληνικές Σπουδές από την αρχή ήταν πολύ μεγάλο, γεγονός που σημαίνει ότι κάθε φορά ο αριθμός των ενδιαφερομένων ήταν διπλάσιος σε σχέση με τους εγγεγραμμένους φοιτητές. Όσον αφορά το σύστημα εισαγωγής των φοιτητών στη Φιλολογική Σχολή, η διαδικασία που ακολουθείται είναι η εξής: οι φοιτητές επιλέγουν αρχικά τη Φιλολογία για την οποία ενδιαφέρονται (έχουν να επιλέξουν ανάμεσα σε 29 Φιλολογίες), στη συνέχεια υποβάλλουν μια αίτηση στην εν

λόγω Φιλολογία και συμμετέχουν στις εισαγωγικές εξετάσεις οι οποίες αποτελούνται από μία γραπτή εξέταση στη Σερβική Γλώσσα και εξέταση σε μία ξένη γλώσσα την οποία έμαθαν στο σχολείο ή σε κάποιο φροντιστήριο ξένων γλωσσών¹². 40 μονάδες παίρνουν από το μέσο όρο της τελικής βαθμολογίας των τεσσάρων ετών που ήταν στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Στον παρακάτω πίνακα αναγράφονται τα Τμήματα, οι Έδρες και τα Κέντρα της Φιλολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου.

<u>Τμήμα Σερβικής Γλώσσας με Νοτιοσλαβικές Γλώσσες</u>
Σερβική Γλώσσα και Λογοτεχνία
Σερβική Γλώσσα και Λογοτεχνία με Γενική Γλωσσολογία
Νοτιοσλαβική Φιλολογία
Βουλγαρική Γλώσσα και Λογοτεχνία
Τμήμα Σερβικής Λογοτεχνίας με Νοτιοσλαβικές Λογοτεχνίες
Τμήμα Γενικής Λογοτεχνίας με Θεωρία Λογοτεχνίας
<u>Τμήμα Σλαβικών Σπουδών</u>
Ρωσική Γλώσσα και Λογοτεχνία
Πολωνική Γλώσσα και Λογοτεχνία
Τσέχικη Γλώσσα και Λογοτεχνία
Σλοβάκικη Γλώσσα και Λογοτεχνία
Ουκρανική Γλώσσα και Λογοτεχνία
Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας
<u>Τμήμα Ρομανικών Σπουδών</u>
Γαλλική Γλώσσα και Λογοτεχνία
Ρουμάνικη Γλώσσα και Λογοτεχνία
<u>Τμήμα Ιβηρικών Σπουδών</u>
Ισπανική Γλώσσα και Λογοτεχνία
Τομέας Καταλανικής Γλώσσας
Τομέας Πορτογαλικής Γλώσσας
<u>Τμήμα Γερμανικών Σπουδών</u>
Γερμανική Γλώσσα και Λογοτεχνία
Σκανδιναβικές Γλώσσες και Λογοτεχνίες
Ολλανδική Γλώσσα και Λογοτεχνία
Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας
<u>Τμήμα Ανατολικών Σπουδών</u>
Αραβική Γλώσσα και Λογοτεχνία
Τούρκικη Γλώσσα και Λογοτεχνία

¹² Εκτός από κάποια πιλοτικά προγράμματα για την εκμάθηση της Ελληνικής Γλώσσας στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (ένα Δημοτικό Σχολείο και ένα Γυμνάσιο - Φιλολογικό Τμήμα), η Νέα Ελληνική διδάσκεται σε πολλά φροντιστήρια σε όλη την σερβική επικράτεια, καθώς και στο Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού Βελιγραδίου από το 2009.

Ανατολικές Σπουδές
Γιαπωνέζικη Γλώσσα και Λογοτεχνία
Κινέζικη Γλώσσα και Λογοτεχνία
Τμήμα Αλβανικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας
Τμήμα Γενικής Γλωσσολογίας
Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας και Πληροφορικής
Τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών
Τμήμα Ουγγρικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας
Κέντρα
Διεθνές Σλαβικό Κέντρο
Ινστιτούτο Κομφούκιος
Κέντρο για τη Σερβική Γλώσσα ως ξένη
Ρώσικο Κέντρο
Σεμινάριο για τις Κοινωνικές Επιστήμες

4. Γιατί η Ελληνική Γλώσσα θεωρείται "ισχυρή" στο Πανεπιστήμιο του Βελιγραδίου

Στον παρακάτω πίνακα μπορεί κανείς να δει τον αριθμό των προσφερόμενων θέσεων για κάθε τμήμα¹³ ξεχωριστά, τον αριθμό των ενδιαφερομένων-υποψηφίων για κάθε τμήμα ξεχωριστά τα τελευταία οχτώ χρόνια, την κλίμακα που δείχνει την αναλογία μεταξύ αυτών που υπέβαλαν αίτηση εισαγωγής και αυτών που έγιναν δεκτοί κατά την πρώτη εξεταστική περίοδο. Οι μονάδες του τελευταίου εγγεγραμμένου φοιτητή σε κάθε Τμήμα στην πρώτη κατηγορία¹⁴ φοιτητών καθώς και οι μονάδες του τελευταίου εγγεγραμμένου σε κάθε Τμήμα στη δεύτερη κατηγορία για τα τελευταία οχτώ χρόνια, αναφέρονται στην ιστοσελίδα www.infostud.com¹⁵.

Ο πίνακας αυτός αποδεικνύει με ακρίβεια ότι η ζήτηση για τις Νεοελληνικές Σπουδές στη Σερβία είναι πραγματικά μεγάλη και ότι η Νέα Ελληνική Γλώσσα όντως κατατάσσεται στην ομάδα των ισχυρών γλωσσών στη Φιλολογική Σχολή του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου.

¹³ Ο πίνακας αυτός δε συμπεριλαμβάνει τα Τμήματα Σερβικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Σερβικής Λογοτεχνίας, Σερβικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας με Γενική Γλωσσολογία (το τμήμα αυτό δεν υφίσταται από το 2006), Γενικής Γλωσσολογίας (παρόλο που οι φοιτητές τα τελευταία δύο χρόνια σ' αυτό το Τμήμα έχουν δικαίωμα να κάνουν συνδυασμό και ταυτόχρονα να σπουδάζουν μία ξένη γλώσσα για 4 χρόνια για την απόκτηση ακαδημαϊκού τίτλου π.χ. πτυχιούχου φιλόλογου *Γενικής Γλωσσολογίας και Νέας Ελληνικής Γλώσσας*), Γενικής Λογοτεχνίας με θεωρία Λογοτεχνίας και Βιβλιοθηκονομίας και Πληροφορικής.

¹⁴ Σύμφωνα με το Νόμο περί της Ανώτατης Εκπαίδευσης της Δημοκρατίας της Σερβίας, οι φοιτητές σε κρατικά Πανεπιστήμια ανήκουν σε δύο κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι φοιτητές των οποίων οι σπουδές καλύπτονται από τον προϋπολογισμό του κράτους και στη δεύτερη οι φοιτητές οι οποίοι πληρώνουν τα δίδακτρα μόνοι τους. Κάθε χρόνο το κράτος ορίζει πόσες θα είναι οι θέσεις σε καθεμία από τις δύο προαναφερθείσες κατηγορίες.

¹⁵ http://prijemni.infostud.com/statistika_prethodnih_upisa_2003/9/6/Univerzitet-u-Beogradu#75

	2003-2004			2004-2005			2005-2006			2006-2007		
	ΑΘ ¹⁶	ΔΗ ¹⁷	% ¹⁸	ΑΘ	ΔΗ	%	ΑΘ	ΔΗ	%	ΑΘ	ΔΗ	%
Βουλγαρικά	20	3	0,15	20	9	0,45	20	7	0,35	20	5	0,25
Ρωσικά	70	31	0,44	70	27	0,38	70	29	0,41	70	41	0,58
Πολωνικά	20	8	0,4	20	14	0,7	20	6	0,3	20	12	0,6
Τσέχικα	20	11	0,55	20	21	1,05	20	13	0,65	20	9	0,45
Σλοβάκικα	20	3	0,15	20	8	0,4	20	9	0,45	20	9	0,45
Ιταλικά	82	193	2,35	82	155	1,89	85	190	2,23	85	189	2,22
Γαλλικά	82	105	1,28	82	106	1,29	90	83	0,92	90	89	0,98
Ισπανικά	82	178	2,17	82	165	2,01	90	186	2,06	90	221	2,45
Ρουμανικά	20	10	0,5	20	11	0,55	20	11	0,55	20	9	0,45
Γερμανικά	82	81	0,98	82	94	1,14	90	74	0,82	90	91	1,01
Σκανδιναβικές γλώσσες	40	103	2,57	40	73	1,82	42	81	1,92	42	79	1,88
Αγγλικά	202	383	1,89	202	435	2,15	170	376	2,21	170	307	1,80
Αραβικά	35	75	2,14	35	82	2,34	50	59	1,18	55	74	1,34
Τουρκικά	20	17	0,85	20	47	2,35	30	15	0,5	35	26	0,74
Ανατολικές Σπουδές	20	22	1,1	20	26	1,3	10	13	1,3	/	/	/
Γιαπωνέζικα	65	60	0,92	65	72	1,10	50	54	1,08	50	64	1,28
Κινέζικα	40	15	0,37	40	20	0,5	30	31	1,03	30	15	0,5
Αλβανικά	20	6	0,3	20	6	0,3	20	12	0,6	20	12	0,6
Ελληνικά	40	81	2,02	40	98	2,45	45	115	2,55	45	115	2,55
Ουγγρικά	20	8	0,4	20	7	0,35	20	9	0,45	20	6	0,3
Ολλανδικά	20	40	2	20	36	1,8	22	31	1,40	22	28	1,27
Ουκρανικά	20	7	0,35	20	13	0,65	20	14	0,7	20	5	0,4

	2007-2008			2008-2009			2009-2010			2010-2011		
	ΑΘ	ΔΗ	%	ΑΘ	ΔΗ	%	ΑΘ	ΔΗ	%	ΑΘ	ΔΗ	%
Βουλγαρικά	20	7	0,35	17	5	0,29	19	4	0,21	12	6	0,5
Ρωσικά	70	41	0,58	59	102	1,73	80	75	0,94	68	76	1,12
Πολωνικά	20	4	0,2	17	11	0,65	19	8	0,42	12	4	0,33
Τσέχικα	20	10	0,5	17	23	1,35	19	13	0,68	12	13	1,08
Σλοβάκικα	20	4	0,2	17	3	0,17	19	10	0,53	12	7	0,58
Ιταλικά	85	165	1,94	72	145	2,02	85	118	1,38	70	131	1,87
Γαλλικά	90	71	0,78	76	98	1,29	85	79	0,93	70	95	1,26

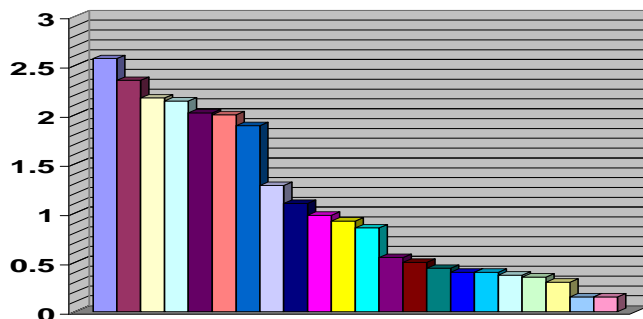
¹⁶ Αριθμός προσφερόμενων θέσεων.

¹⁷ Συνολικός αριθμός ενδιαφερομένων-υποψηφίων.

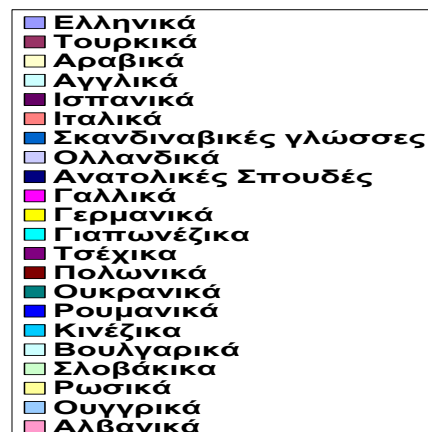
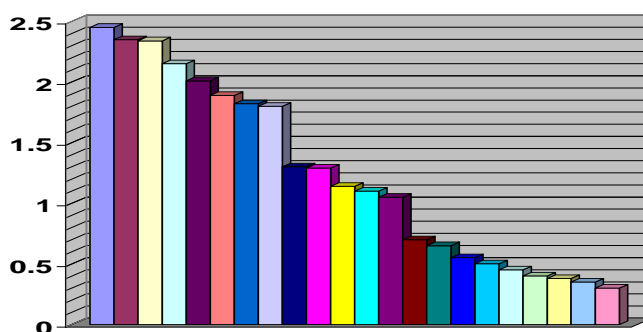
¹⁸ Κλίμακα που δείχνει την αναλογία πόσοι υπέβαλαν αίτηση εισαγωγής και πόσους το κάθε τμήμα αποδέχτηκε την πρώτη εξεταστική περίοδο (Ιούνιος).

Ισπανικά	90	175	1,94	76	179	2,35	85	192	2,26	70	150	2,14
Ρουμανικά	20	8	0,4	17	4	0,23	19	7	0,37	12	2	0,16
Γερμανικά	90	90	1	76	84	1,1	85	98	1,15	70	91	1,3
Σκανδιναβικές γλώσσες	42	74	1,76	35	73	2,08	39	45	1,15	29	63	2,17
Αγγλικά	170	276	1,62	143	315	2,2	150	294	1,96	120	314	2,62
Αραβικά	55	78	1,42	46	56	1,22	60	75	1,25	46	61	1,33
Τουρκικά	35	13	0,37	29	27	0,93	40	23	0,57	29	20	0,69
Ανατολικές Σπουδές	/	/		/	/		/	/		/	/	
Γιαπωνέζικα	50	60	1,2	42	45	1,07	55	82	1,49	42	62	1,47
Κινέζικα	30	41	1,36	25	21	0,84	30	35	1,16	25	31	1,24
Αλβανικά	20	16	0,8	17	0	0	19	7	0,37	12	9	0,75
Ελληνικά	45	92	2,04	38	45	1,18	45	84	1,86	37	40	1,08
Ουγγρικά	20	6	0,3	17	2	0,12	19	9	0,47	12	5	0,42
Ολλανδικά	22	26	1,18	17	26	1,53	19	19	1	12	20	1,66
Ουκρανικά	20	14	0,7	17	5	0,29	19	9	0,47	12	7	0,58

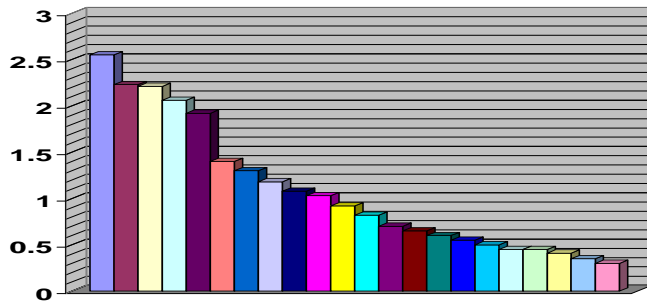
Γράφημα 2 (2003-2004)

Γράφημα 3 (2004-2005)

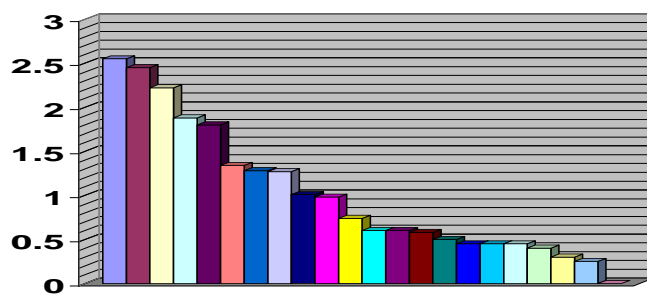

Γράφημα 4 (2005-2006)

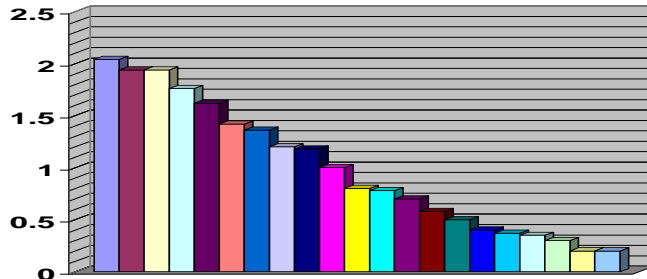
- Ελληνικά
- Ιταλικά
- Αγγλικά
- Ισπανικά
- Σκανδιναβικές γλώσσες
- Αραβικά
- Γιαπωνέζικα
- Κινέζικα
- Γαλλικά
- Γερμανικά
- Ουκρανικά
- Τσέχικα
- Αλβανικά
- Ρουμανικά
- Τουρκικά
- Σλοβάκικα
- Ουγγρικά
- Ρωσικά
- Βουλγαρικά
- Πολωνικά

Γράφημα 5 (2006-2007)

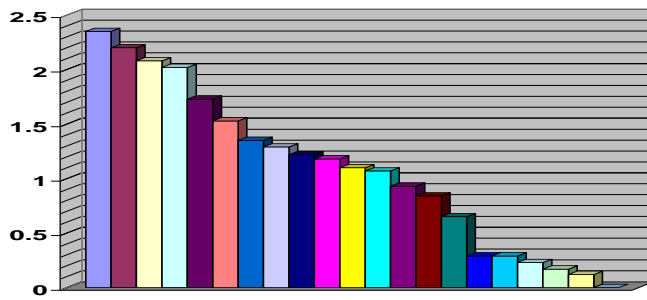
- Ελληνικά
- Ισπανικά
- Ιταλικά
- Σκανδιναβικές γλώσσες
- Αγγλικά
- Αραβικά
- Γιαπωνέζικα
- Ολλανδικά
- Γερμανικά
- Γαλλικά
- Τουρκικά
- Πολωνικά
- Αλβανικά
- Ρωσικά
- Κινέζικα
- Τσέχικα
- Σλοβάκικα
- Ρουμανικά
- Ουκρανικά
- Ουγγρικά
- Βουλγαρικά
- Ανατολικές Σπουδές

Γράφημα 6 (2007-2008)

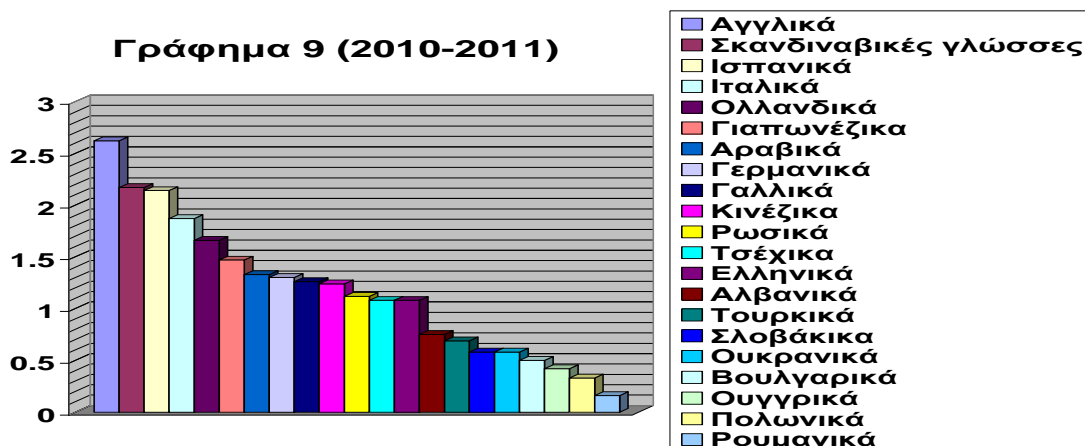
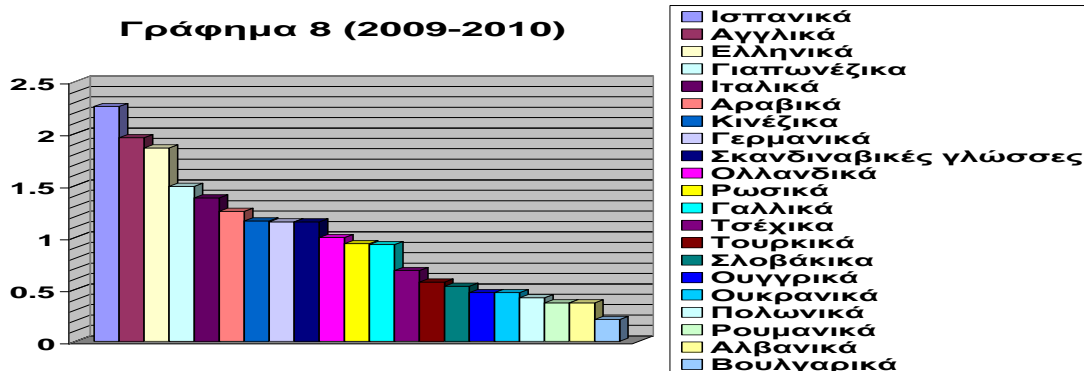

- Ελληνικά
- Ιταλικά
- Ισπανικά
- Σκανδιναβικές γλώσσες
- Αγγλικά
- Αραβικά
- Κινέζικα
- Γιαπωνέζικα
- Ολλανδικά
- Γερμανικά
- Αλβανικά
- Γαλλικά
- Ουκρανικά
- Ρωσικά
- Τσέχικα
- Ρουμανικά
- Τουρκικά
- Βουλγαρικά
- Ουγγρικά
- Πολωνικά
- Σλοβάκικα

Γράφημα 7 (2008-2009)

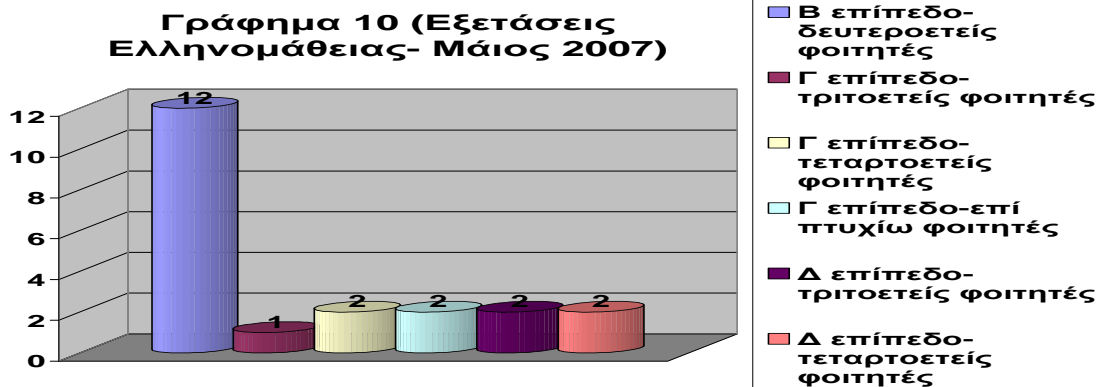
- Ισπανικά
- Αγγλικά
- Σκανδιναβικές γλώσσες
- Ιταλικά
- Ρωσικά
- Ολλανδικά
- Τσέχικα
- Γαλλικά
- Αραβικά
- Ελληνικά
- Γερμανικά
- Γιαπωνέζικα
- Τουρκικά
- Κινέζικα
- Πολωνικά
- Βουλγαρικά
- Ουκρανικά
- Ρουμανικά
- Σλοβάκικα
- Ουγγρικά
- Αλβανικά

Πέραν τούτου, ο μελλοντικός μας στόχος είναι να αυξηθεί ο αριθμός των εγγεγραμμένων φοιτητών και να συνεχιστεί η επέκταση της διδασκαλίας της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας. Τα τελευταία τρία χρόνια το Τμήμα μας έστειλε με υποτροφία πάνω από εκατό φοιτητές σε προγράμματα διδασκαλίας της Ελληνικής Γλώσσας που διοργανώνονται σε Ελλάδα και Κύπρο, οι οποίοι σημείωσαν πολύ υψηλές επιδόσεις. Για τη συμμετοχή των φοιτητών μας σε αυτά τα εντατικά προγράμματα έχουν προκαθοριστεί συγκεκριμένα κριτήρια επιλογής. Ως απόδειξη θα μπορούσε να εκληφθεί το γεγονός ότι όλοι οι πρωτοετείς και δευτεροετείς φοιτητές μας που παρακολουθούν μαθήματα προσαρμοσμένα στα πρότυπα της διαδικασίας της Bologna και που μετείχαν στα θερινά εντατικά προγράμματα εκμάθησης της Ελληνικής στα Σχολεία Νέας Ελληνικής Γλώσσας των Πανεπιστημίων της Ελληνικής και της Κυπριακής Δημοκρατίας κατατάχθηκαν σε τμήματα πιο προχωρημένου επιπέδου (όπως Β2 και Γ1), γεγονός που δείχνει ότι κατείχαν υψηλότερο επίπεδο γνώσεως της Ελληνικής. Πρέπει να τονιστεί ότι η Σχολή μας έχει ουσιαστικά γίνει κέντρο διδασκαλίας της Ελληνικής Γλώσσας για όλα τα δυτικά Βαλκάνια, καθώς δεχόμαστε υποψηφίους από την Κροατία, τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, το Μαυροβούνιο και την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Επιπλέον, το Υπουργείο Παιδείας της Σερβίας αποδέχτηκε την πρωτοβουλία του Τμήματός μας, την οποία υποστήριζαν οι Πρέσβεις της Ελληνικής και της Κυπριακής Δημοκρατίας, να διδάσκεται η Ελληνική Γλώσσα σε δημοτικά σχολεία και σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Επιπλέον, έχει εκδηλωθεί ενδιαφέρον για την εκμάθηση της Ελληνικής Γλώσσας σε Στρατιωτικές Σχολές και Ακαδημίες.

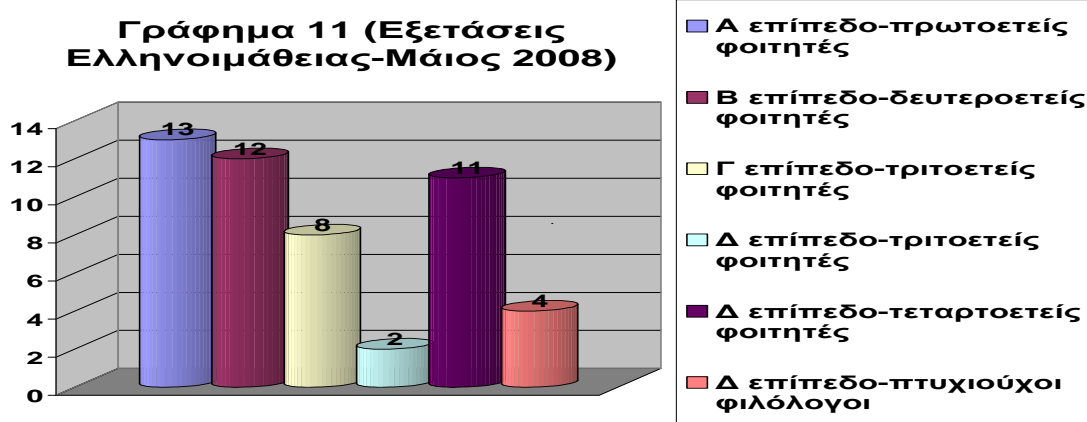
Η σωστή επιλογή των διδακτικών εγχειριδίων για την διεξαγωγή των μαθημάτων καθώς και η εξαιρετική δουλειά που καταβλήθηκε από όλα τα μέλη του διδακτικού προσωπικού του Τμήματός μας αποδεικνύεται από τα αποτελέσματα και την επιτυχία των φοιτητών μας στις εξετάσεις *Πιστοποίησης Επάρκειας της Ελληνομάθειας*. Το Τμήμα μας ορίστηκε ως επίσημο εξεταστικό κέντρο για τη διεξαγωγή των εξετάσεων της *Ελληνομάθειας* το 2002. Τον ίδιο χρόνο, όπως και τους επόμενους, το 2003, 2004 και 2005 οργανώθηκε η διεξαγωγή εξετάσεων για το Γ' και Δ' επίπεδο. Το Τμήμα δε διοργάνωσε εξετάσεις το 2006, ενώ το 2007 πραγματοποιήθηκαν εξετάσεις για τα επίπεδα Β', Γ' και Δ'. Το 2008 και το 2009 το Τμήμα διοργάνωσε εξετάσεις και για τα τέσσερα επίπεδα. Στον παρακάτω πίνακα παρατίθενται τα στοιχεία από τις εξετάσεις του 2007 καθώς και τα ποσοστά επιτυχίας στο Β', Γ' και Δ' επίπεδο.

	Β' επίπεδο	Γ' επίπεδο	Δ' επίπεδο
Συμμετέχοντες	12	5	4
Επιτυχόντες	12	5	4
%	100	100	100
Άριστα	12	5	4
%	100	100	100
Λίαν Καλώς	/	/	/
%	/	/	/
Καλώς	/	/	/
%	/	/	/

Στον παρακάτω πίνακα παρατίθενται τα στοιχεία από τις εξετάσεις του 2008 όπως και τα ποσοστά επιτυχίας στα τέσσερα επίπεδα.

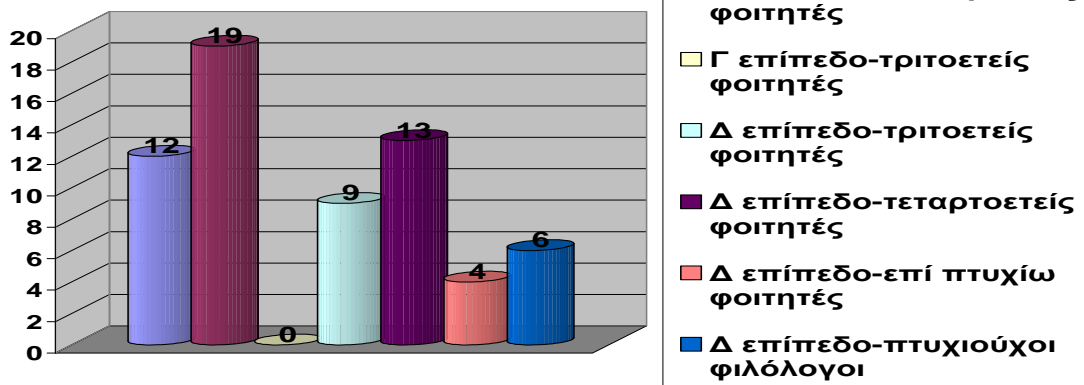
	Α' επίπεδο	Β' επίπεδο	Γ' επίπεδο	Δ' επίπεδο
Συμμετέχοντες	13	12	8	17
Επιτυγχόντες	13	12	8	16
%	100	100	100	94,11
Άριστα	13	12	8	15
%	100	100	100	93,75
Λίαν Καλώς	/	/	/	1
%	/	/	/	6,25
Καλώς	/	/	/	/
%	/	/	/	/

Στον παρακάτω πίνακα παρατίθενται τα στοιχεία από τις εξετάσεις του 2009 όπως και τα ποσοστά επιτυχίας στα τέσσερα επίπεδα. Ειδική προσοχή πρέπει να δοθεί στο Γράφημα 12, στην κατηγορία των τριτοετών φοιτητών οι οποίοι πέρασαν με επιτυχία τις εξετάσεις του Δ' επιπέδου.

	Α' επίπεδο	Β' επίπεδο	Γ' επίπεδο	Δ' επίπεδο
Συμμετέχοντες	12	19	1	36
Επιτυγχόντες	12	19	/	32
%	100	100	/	88,88
Άριστα	11	18	/	15
%	91,66	94,73	/	46,87
Λίαν Καλώς	1	1	/	16
%	8,34	5,27	/	50
Καλώς	/	/	/	1
%	/	/	/	3,13

**Γράφημα 12 (Εξετάσεις
Ελληνομάθειας-Μάιος 2009)**

Έχοντας παρατηρήσει ότι οι φοιτητές μας περνάνε με σχετική ευκολία τις εξετάσεις της *Ελληνομάθειας*, τέθηκαν από το Τμήμα μας οι επόμενοι στόχοι για τον καθορισμό των επιπέδων ελληνομάθειας, σύμφωνα με το CEFR:

Πρώτο έτος	Δεύτερο έτος	Τρίτο έτος	Τέταρτο έτος
A2	B1	B2	C1

Το κατ' αυτόν τον τρόπο αναμορφωμένο Πρόγραμμα Σπουδών βοηθάει τους φοιτητές έτσι ώστε κάθε φορά που περνάνε ένα επίπεδο να αντιλαμβάνονται ότι απέκτησαν κάποιο πιστοποιητικό, όχι μόνο ως κίνητρο για περαιτέρω τελειοποίηση, αλλά και για τη δυνατότητα επαγγελματικής αποκατάστασης και πριν το τέλος των σπουδών τους. Τα αποτελέσματα που πέτυχαν οι φοιτητές μας το 2008 και 2009 δείχνουν ότι κατατάσσονται ανάμεσα στους καλύτερους στον κόσμο, το οποίο κατά κάποιον τρόπο δείχνει ανάγλυφα ότι τα θεωρητικά μαθήματα (Φωνητική, Φωνολογία, Μορφολογία, Συντακτικό, Λεξικογραφία, Λεξικολογία, κτλ.) στο Τμήμα μας είναι προσαρμοσμένα στις απαιτούμενες γλωσσικές δεξιότητες (κατανόηση και παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου).

Από την ίδρυση του Τμήματος μέχρι τον Ιούνιο του 2010 αποφοίτησαν συνολικά 367 φοιτητές. Στον παρακάτω πίνακα παρατίθενται τα στοιχεία σχετικά με το πόσοι φοιτητές αποφοιτούν κάτ' έτος.

Πτυχιούχοι φιλόλογοι Νέας Ελληνικής Γλώσσας

1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
6	20	14	17	29	27	37	59	43	51	34	30
Συνολικά: 367											

5. Επιστημονική δραστηριότητα του Τμήματος Νεοελληνικών Σπουδών

Γεγονός είναι ότι πολλά Πανεπιστήμια στην Ελλάδα ενδιαφέρονται να συνεργαστούν μαζί μας και ότι διάφοροι καθηγητές¹⁹ με πολύ ενδιαφέρον πραγματοποίησαν διαλέξεις στους φοιτητές μας από την ίδρυση του Τμήματος ως σήμερα. Επίσης, πολλοί καθηγητές έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον να διδάξουν στο Τμήμα και αντίστροφα να δεχτούν τους πτυχιούχους φοιτητές μας σε μεταπτυχιακές και διδακτορικές σπουδές. Έχουμε δημιουργήσει εξαιρετικά καλές σχέσεις και με το Πανεπιστήμιο της Λευκωσίας, κάτι που δεν ίσχυε τα προηγούμενα χρόνια. Με σκοπό την προώθηση του επιστημονικού τομέα Νεοελληνικών Σπουδών, τα τελευταία χρόνια διοργανώσαμε πέντε επιστημονικά συνέδρια με καλεσμένους και συμμετέχοντες από το εξωτερικό, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Επιστημών της Δημοκρατίας της Σερβίας και σε συνεργασία με άλλους εκπαιδευτικούς οργανισμούς, π.χ. με τη Φιλοσοφική Σχολή του Νόβι Σαντ, την Εταιρεία Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας της Σερβίας, το Σύλλογο Νεοελληνιστών της Σερβίας και την Εταιρεία Φίλων του Νίκου Καζαντζάκη με θέματα:

1. *Η ελληνική κληρονομιά στο σερβικό πολιτισμό*
2. *Εφαρμοσμένη Γλωσσολογία σήμερα (υπότιτλος: ΕΛΛΗΝΙΚΑ)*
3. *50 χρόνια από το θάνατο του Νίκου Καζαντζάκη*
4. *Ferdinande de Saussure – 100 χρόνια διδασκαλίας της Γενικής Γλωσσολογίας*
5. *Το Αρχαίο δράμα και η μεταγενέστερη αποδοχή του.*

Φέτος το φθινόπωρο σε συνεργασία με την Εταιρεία Κλασικών Σπουδών της Σερβίας και την Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών «Γιώργος Σεφέρης» υπό την αιγίδα του Υπουργείου Επιστημών της Δημοκρατίας της Σερβίας θα διοργανωθεί συνέδριο με θέμα *Diglossia and Southeastern European Areal*. Το Τμήμα ξεκίνησε τη δημοσίευση επιστημονικού περιοδικού με τίτλο *Ελληνικά Τετράδια*, το οποίο περιλαμβάνει κριτική αναθεώρηση κειμένων. Ασχολείται επίσης και με τις ελληνικές σπουδές εν γένει, καθώς και με την Κυπριακή Λογοτεχνία, με σκοπό να συμπεριληφθούν βαθμιαία σχετικές έρευνες για τη γλώσσα και τη λογοτεχνία της Νοτιοανατολικής Ευρώπης με επίκεντρο την Κύπρο και την Ελλάδα.

6. Η Ελληνική Γλώσσα στο Πανεπιστήμιο του Βελιγραδίου ως δεύτερη ή γλώσσα επιλογής

Η Ελληνική Γλώσσα επίσης διδάσκεται στη Φιλολογική Σχολή ως δεύτερη ξένη γλώσσα, για τους φοιτητές άλλων Τμημάτων. Με την έναρξη των σπουδών, οι φοιτητές είναι υποχρεωμένοι να επιλέξουν τουλάχιστον μια ακόμη γλώσσα από τις 25 γλώσσες²⁰.

¹⁹ Πρωτίστως πρέπει να αναφέρουμε τον κύριο Κωνσταντίνο Δημάδη, Ομότιμο Καθηγητή του Freie Universitaet του Βερολίνου και πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών, τον κύριο Στάθη Ευσταθιάδη, Ομότιμο Καθηγητή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και πρώην διευθυντή του Τμήματος Προβολής και Στήριξης της Ελληνικής Γλώσσας στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας και τον κύριο Παντελή Βουτουρή, Καθηγητή στο Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Κύπρου. Επίσης στις διαλέξεις έλαβαν μέρος ο κύριος Ιωάννης Γαλανόπουλος από το Πανεπιστήμιο Πατρών, η κυρία δρ Ιωάννα Κοψίδου, δασκάλα της Νέας Ελληνικής Γλώσσας στο Σχολείο Νέας Ελληνικής Γλώσσας του ΑΠΘ, όπως και η κυρία Θωμαή Ρουσουλιώτη, Υποψήφια Διδάκτορας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

²⁰ Στη Φιλολογική Σχολή του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου οι φοιτητές διαλέγουν μία από τις εξής γλώσσες ως γλώσσα επιλογής: αλβανικά, αραβικά, βουλγαρικά, τσέχικα, αγγλικά, γαλλικά, ολλανδικά,

Οι φοιτητές κατά τη διάρκεια του πρώτου και δεύτερου έτους των σπουδών τους παρακολουθούν εντατικά μαθήματα «δεύτερης» γλώσσας. Μετά από τετράωρα μαθήματα που παραδίδονται για δύο χρόνια, οι φοιτητές είναι σε θέση να διαβάζουν απλά κείμενα και να συνεννοούνται γραπτώς και προφορικώς με άνεση. Ο αριθμός των φοιτητών που παλιά παρακολουθούσαν αυτό το μάθημα κυμαινόταν στους μεταξύ 15 και 25 φοιτητών. Από το 2002 και μεταγενέστερα η ανταπόκριση και το ενδιαφέρον των φοιτητών αυξανόταν σταδιακά. Με την έναρξη των ελληνικών επενδύσεων ανοίγουν αρκετές ελληνικές εταιρείες, πράγμα που σημαίνει ότι οι ελληνομαθείς βρίσκουν πιο εύκολα απασχόληση. Την τελευταία δεκαετία η Ελληνική Γλώσσα αποτελεί μια από τις πιο δημοφιλείς γλώσσες μεταξύ των φοιτητών μας, δεδομένου ότι τα ακαδημαϊκά έτη 2008–2009 και 2009–2010 περίπου εκατό φοιτητές δήλωσαν το μάθημα αυτό. Η επικοινωνιακή προσέγγιση στη διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας εστιάζεται στην προσαρμογή της χρήσης της γλώσσας στο εκάστοτε επικοινωνιακό πλαίσιο. Στο επίκεντρο της διδασκαλίας είναι οι τέσσερις επικοινωνιακές δεξιότητες, χρησιμοποιώντας σωστά τη γραμματική. Οι φοιτητές προετοιμάζονται για την επιτυχή απόκτηση γνώσεων επιπέδου Α1 στο πρώτο έτος και Α2 στο δεύτερο έτος.

7. Η Ελληνική Γλώσσα στον Τομέα Ελληνικής Γλώσσας του Πανεπιστημίου του Νις

Η εκμάθηση της Νέας Ελληνικής Γλώσσας ως γλώσσας επιλογής πραγματοποιείται και στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου του Νις από το 2000. Αρχικά το μάθημα αυτό ήταν υποχρεωτικό για τους φοιτητές του Τμήματος Σλαβικών και Βαλκανικών Σπουδών. Υπήρχαν περίπου 20-25 φοιτητές οι οποίοι παρακολουθούσαν το μάθημα αυτό. Το 2004 ιδρύθηκε ο Τομέας Ελληνικής Γλώσσας και με την ίδρυσή του το μάθημα των Ελληνικών γίνεται μάθημα επιλογής για όλους τους φοιτητές της Φιλοσοφικής Σχολής. Ακριβώς γι' αυτό το λόγο, η παρακολούθηση του μαθήματος γίνεται πιο εντατική. Οι φοιτητές της Φιλοσοφικής Σχολής είναι υποχρεωμένοι να επιλέξουν μία από τις εξής γλώσσες: Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά, Ρώσικα και Ελληνικά ως γλώσσα επιλογής. Τα μαθήματα οι φοιτητές τα παρακολουθούν για τέσσερα εξάμηνα, επί τέσσερις ώρες εβδομαδιαίως. Το 2006 τα Ελληνικά ως γλώσσα επιλογής καταργήθηκαν σε πέντε τμήματα της Σχολής αλλά λόγω του μεγάλου ενδιαφέροντος των φοιτητών της Αγγλικής Φιλολογίας ο αριθμός των φοιτητών δε μειώθηκε. Από το ακαδημαϊκό έτος 2008–2009 δικαιούνται για πρώτη φορά οι φοιτητές της Αγγλικής Φιλολογίας να συνεχίσουν την εκμάθηση των Ελληνικών και στο πέμπτο και έκτο εξάμηνο σπουδών. Τα τελευταία δύο χρόνια ο αριθμός των φοιτητών δεκαπλασιάστηκε σε σύγκριση με το 2000. Ο αριθμός των φοιτητών αυξήθηκε αρκετά και έφτασε τους 230.

Το δεδομένο αυτό μας αποδεικνύει ότι η Ελληνική Γλώσσα με την πάροδο του χρόνου γίνεται όλο και πιο δημοφιλής, όχι μόνο στο Βελιγράδι αλλά και στις άλλες πόλεις της Σερβίας και την επιλέγουν όλο και περισσότεροι φοιτητές. Οι φοιτητές που σπουδάζουν Αγγλικά και Ρωσικά έχουν δικαίωμα να παρακολουθούν μαθήματα Ελληνικών στα τρία από τα τέσσερα έτη των σπουδών τους. Στον εν λόγω Τομέα επίσης

γιαπωνέζικα, κινέζικα, ουγγρικά, γερμανικά, πολωνικά, ρουμανικά, ρωσικά, σλοβένικα, νορβηγικά, δανέζικα, φινλανδικά, σλοβακικά, ισπανικά, καταλονικά, πορτογαλικά, τουρκικά, ουκρανικά, σκοπιανά και δύο νεκρές γλώσσες αρχαία ελληνικά και λατινικά.

γίνονται και εκδηλώσεις σχετικά με τον Ελληνικό πολιτισμό. Τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας τα διδάσκουν μία μόνιμα εργαζόμενη Φιλολόγος²¹, και δύο Έλληνες αποσπασμένοι εκπαιδευτικοί²² του ΥΠΕΠΘ. Ο Τομέας εξασφαλίζει επίσης στους φοιτητές του υποτροφίες για θερινά σχολεία στα Πανεπιστήμια Ιωαννίνων και Αθηνών.

8. Η Ελληνική Γλώσσα ως γλώσσα επιλογής στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου του Νόβι Σαντ

Στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου του Νόβι Σαντ επίσης διδάσκεται η Ελληνική Γλώσσα από το ακαδημαϊκό έτος 2006-2007. Ο κ. Ζάρκο Μποσνιάκοβιτς, Επίκουρος Καθηγητής της Διαλεκτικής της Σερβικής Γλώσσας του Πανεπιστημίου του Νόβι Σαντ, εισήγαγε τα Ελληνικά ως γλώσσα επιλογής με το σκεπτικό της διοργάνωσης μαθημάτων Νέας Ελληνικής Γλώσσας όχι μόνο για τους φοιτητές αλλά και για τους εργαζομένους της Φιλοσοφικής Σχολής. Οι φοιτητές των Τμημάτων Γερμανικής και Σλοβακικής Γλώσσας, του Τμήματος Ιστορίας, του Τμήματος Σερβικής Λογοτεχνίας και του Τμήματος Κοινωνιολογίας, έχουν δικαίωμα να επιλέξουν μια από τις 12 προσφερόμενες γλώσσες επιλογής, εξ'ων και η Ελληνική. Οι φοιτητές έχουν δικαίωμα να παρακολουθούν τα μαθήματα Ελληνικών το μέγιστο για 4 εξάμηνα επί τέσσερις ώρες εβδομαδιαίως. Μετά το πρώτο έτος προβλέπεται η απόκτηση γνώσεων επιπέδου A1 και μετά το δεύτερο η απόκτηση γνώσεων επιπέδου A2. Το ακαδημαϊκό έτος 2006–2007 περίπου 200 φοιτητές επέλεξαν τα Ελληνικά, όμως το 2009–2010 περίπου 100 φοιτητές παρακολούθησαν αυτό το μάθημα επειδή υπάρχει μόνο ένας Έλληνας εκπαιδευτικός, αποσπασμένος από την Ελλάδα και ο αριθμός των φοιτητών είναι πολύ μεγάλος. Πράγματι το ενδιαφέρον εκ μέρους των φοιτητών για τα Ελληνικά ως γλώσσα επιλογής είναι αυξημένο και ο αριθμός των φοιτητών θα μπορούσε να είναι ακόμη μεγαλύτερος αν οι συνθήκες εκμάθησης των Ελληνικών βελτιώνονταν και αν θα μπορούσε να εξευρεθεί μια λύση σχετικά με το πρόβλημα του διδακτικού προσωπικού.

9. Επίλογος

Από κοινωνιογλωσσολογική άποψη, για να προσδιοριστεί το μεγαλείο μιας γλώσσας είναι απαραίτητο να γνωρίζουμε και το επίπεδο ανάπτυξης της λογοτεχνικής της έκφρασης. Παρόλο που η Νεοελληνική είναι σε παγκόσμιες διαστάσεις μια ασθενής γλώσσα, το παράδοξο είναι ότι σύμφωνα με το κριτήριο αυτό μπορεί να θεωρηθεί ισχυρή γλώσσα, μαζί με τα Αγγλικά, τα Γερμανικά, τα Αραβικά ή τα Ρωσικά, χάρη στην πολύ μακρά, γόνιμη και πλούσια γλωσσική και λογοτεχνική της παράδοση. Ιδιαίτερη προσοχή οι κοινωνιογλωσσολόγοι δίνουν στο αν και κατά πόσο μια κοινωνία καλλιεργεί, προωθεί και ενισχύει την ίδια (δηλαδή τη μητρική) της γλώσσα σε διεθνές επίπεδο. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι οι ασθενείς γλώσσες δεν είναι αρκετά γνωστές ή ότι είναι απολύτως άγνωστες όχι μόνο στο ευρύτερο κοινό αλλά και στους ίδιους τους γλωσσολόγους. Οι αιτίες για κάτι τέτοιο είναι πολυάριθμες και πολύπλοκες. Γι' αυτό, στο Παρίσι το 2005 λήφθηκε από την UNESCO η Απόφαση περί γλωσσικής στρατηγικής (171 EX/Decision

²¹ Η κυρία Ταμάρα Κόστιτς-Παχνόγλου είναι φιλόλογος Νέας Ελληνικής Γλώσσας. Τις προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές ολοκλήρωσε με επιτυχία στο Τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου. Είναι Υποψήφια διδάκτορας στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

²² Πρόκειται για τον κύριο Δημοσθένη Στρατηγόπουλο και την κυρία Μαρία Κρεμμύδα.

9.5) στην οποία αναφέρεται ότι η οργάνωση αυτή θα μεριμνά για την προώθηση και διατήρηση όλων των γλωσσών, δηλαδή της γλωσσικής ποικιλίας ως προϋπόθεση για την καλλιέργεια της πολιτισμικής ποικιλίας (άρθρο 23), της πολυγλωσσίας (άρθρο 24) καθώς και όλων των απειλούμενων γλωσσών (άρθρο 25). Είναι επίσης γεγονός ότι όλοι οι μεγάλοι και οικονομικά ισχυροί λαοί έχουν στη διάθεσή τους κατάλληλους κοινωνικούς μηχανισμούς και οικονομικά μέσα για την επιτυχή προώθηση και διάδοση της μητρικής τους γλώσσας διεθνώς. Σύμφωνα μ' αυτήν την άποψη, οι μικροί λαοί και οι γλώσσες τους βρίσκονται σε δεινή θέση. Η Νεοελληνική Γλώσσα, όμως, αν και είναι ασθενής, μπορεί να καταταγεί στην ομάδα των ισχυρών παγκόσμιων γλωσσών, επειδή για την προώθησή της στον κόσμο συμμετέχουν και ενεργητικά συμβάλλουν υπεύθυνα Κρατικά Ιδρύματα της Ελληνικής και της Κυπριακής Δημοκρατίας. Συγχρόνως, και η ίδια η Ευρωπαϊκή Ένωση παρέχει την κατάλληλη υποστήριξη για την προώθηση των Νεοελληνικών σε διεθνές επίπεδο, με ιδιαίτερη έμφαση στο ευρωπαϊκό επίπεδο, δεδομένου ότι τα Νεοελληνικά αποτελούν μία από τις 23 επίσημες γλώσσες της Ένωσης.

Ελπίζουμε ότι, με βάση τα προαναφερθέντα, μπορεί κανείς να σχηματίσει μια σαφή εικόνα για το Τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου, τον Τομέα Ελληνικής Γλώσσας του Πανεπιστημίου του Νις, καθώς και τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου του Νόβι Σαντ και τους στόχους τους να προωθήσουν τη διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας, κάτι που αποδεικνύει και η τάση ανάδειξής μας σε σχέση με τα άλλα Τμήματα Νεοελληνικών Σπουδών της Ευρώπης. Ο κυριότερος στόχος του Τμήματος Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου είναι να αναγνωριστούμε μέσω της κατάρτισης Προγραμμάτων Σπουδών σε τρία επίπεδα (προπτυχιακό, μεταπτυχιακό και διδακτορικό), όπως και μέσω της συνεργασίας με καθηγητές να διεξάγονται τα μαθήματα με βάση τα ευρωπαϊκά πρότυπα (όσο το δυνατόν περισσότερο) που υπάρχουν προκειμένου να γίνει η συνολική απόδοσή μας ακόμα καλύτερη.

Βιβλιογραφία

- Crystal, David (2000). *Language Death*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Culbert, Sidney (1989) A new possible way for estimating the number of Esperanto speakers, *12th European International Esperanto Congress*, Rotterdam: Universala Esperanto-Asocio, 133-149.
- Ferguson, Charles A. [1962] (1996) The Language Factor in National Development. *Sociolinguistic Perspectives-Papers on Language in Society 1959-1994*. Ed. Thom Huebner. New York-Oxford: Oxford University Press.
- Ferguson, Charles A. [1966] (1996) The Role of Arabic in Ethiopia: A Sociolinguistic Perspective. *Sociolinguistic Perspectives-Papers on Language in Society 1959-1994*. Ed. Thom Huebner. New York-Oxford: Oxford University Press.
- Γκράμσι, Α. (1972) *Οι Διανοούμενοι*, Αθήνα: Στοχαστής.
- Krauss, Michael. (1992). The World's Languages in Crisis. *Language* 68, 4-10.
- Neumann, Maximilian. (1992). Soziolinguistische Aspekten der innere Sprachstruktur. *Linguistische Untersuchungen XXVII. Teil II*. Tübingen: Niemeyer. 219-228.
- Πουλαντζάς, Ν. (1984) *Για τον Γκράμσι. Μεταξύ Σαρτρ και Αλτουσέρ*, Αθήνα: Πολύτυπο.

REPORT BY THE DIRECTOR-GENERAL ON AN OVERALL STRATEGY FOR AN INTERSECTORAL PROGRAMME FOR LANGUAGES AT UNESCO
<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001387/138768e.pdf>

Stewart, William A. (1968). Sociolinguistic Typology of Multilingualism. *Readings in the Sociology of Language*. Ed. Joshua Fishman. The Hague: Mouton Publishers.

Williams, R. (1994) *Κουλτούρα και Ιστορία*, Αθήνα: Γνώση.